

čvrstim, nepokvarjenim tovarišem. V moje bakreno meso je zavrtal luknjo, navezal me na dolgo nit in sukal po zraku, da sem odletaval na vse strani. — Naposled mi je narezal na zadnjo stran z nožem križ, ki mi ni nikdar več zarastel. Tako razmesarjenega me je nesel v prodajalnico ter si kupil za me sladkih rožičev. Koder sem hodil od sih dob, povsod so me nezaupno ogledovali.

Kakor znano, dajejo nas vbogajme starim, bolehnim ljudem, ki si ne morejo z delom kruha služiti. Tudi mene je to doletelo. Dobil me je nek starček, ki je zmóčil za zdravje ónega, ki me je dal njemu v last, mnogo očenašev ter me je bolj njegoval, nego li bogatini moje po vrednosti više brate in sestre. Mož je živel po največ od milostinj, ki jih je dobival po hišah. Tudi oblačil si ni kupoval za svoje novce. Spravljal nas je za óne čase, ko mu ne bode več mogoče hoditi po hišah. Zavezal nas je v stopalo stare nogavice in ondú smo životarili z njim vred. Skrival nas je skrbno tujim očem, posebno pa ónim, ki ne vedó razločevati „kaj je moje ali tvoje.“ Osoda je hotela, da sem prišel tudi tatú v roke. Nek mlad postopač izmaknil je starcu skrit mošnjček in okoristil ž njim sebe in svoje pajdaše. Postopači so se spravili k igri in v kratkem času sem obšel igralno mizo sto in stokratov. Plačevali so z menoj zgubljeno igro. Po končanej igri odidejo v žganjarijo, da dobó za nas žganja. Krémar žganjarije je bil moj novi gospodar, kjer se pa nisem dolgo mudil. Še tistega dné me vrže kot milodar v cerkveno pušico, kjer sem ležal dolgo časa. Po tem dolgem odmoru pošljejo me gospod župnik z mnogimi drugimi tovariši k svečarju za cerkvene sveče. Svečar me vtakne v žep kot denar za svoje vsakdanje potrebe. Ko se je necega dne izprehajal ob železnej cesti, izmislil si šalo, za kratek čas položiti na železnocestni tir krajcar, da ga parni stroj malo pretare. Nesrečna njegova roka prime mene, ker sem bil med vsemi najgrji in najslabeji. Položi me na tir, po katerem je v nekoliko trenutkih prisopihal dolg tovoren vlak. Težak stroj in dolga vrsta voz pretisnila in razdrobila mi je moja bakrena rebra do dobrega; a neusmiljeni svečar se je smijal mojej strašnej podobi. Nič več nisem bil za rabo. Vrgel me je med stare železnino, kjer zdaj popolnoma zapuščen čakam svojega konca.

H. Podkrojšek.

— x —

Zgodovinsko - mestopisni obrazci.

(Spisuje P. F. H.)

XIV. Ljubljana.

(Dalje.)

a razvalinah nekđaj evetoče Emone se je kmalu vzdignila nova naselbina. Ko so si Longobardi prisvojili Norik in Panonijo, sezidali so okolo 527. l. v sedanjem Gradišči novo trdnjavo. Pozneje je Narzes, slavni grški vojskovodja cesarja Justinijana, premagavši Longobarde, mesto olepšal in utrdil 554—580. l. Ko je prišel potem v nemilost pri cesarji, preživel je tú poslednje dni svojega življenja.

Po teh krajih živoči Slovenci so vzdihovali skozi polstoletja pod krutim gospodarstvom divjih Avarov ali Obrov, dokler jih ni iz te krute sužnjosti rešil Samo, ki je ustanovil veliko slovansko kraljestvo 624. l. Kakih sto let

je bil zdaj mir in cvetelo je blagostanje; Slovenci so živeli pod svojimi vojvodi in župani. Tudi v Ljubljani je bila baje taka županija.

Ali mir ni dolgo trajal; jela ga je kaliti nova nevihta, preteča od zahoda.

Frankovsko gospodstvo se je širilo vedno bolj in bolj. Iz začetka so se Slovenci bojevali s Franki skupaj proti neusmiljenim Avarom; ali s tem so si zaménili le gospodstvo. Za Karola Velikega 788. l. so si Franki podjarmili deželo. Izvestno je, da so zasedli tudi hólmeec ob mestu, sezidali na njem grad in ga utrdili, a okolo njega se je jela širiti sedanja Ljubljana ob desnem bregu Ljubljanice, nasproti starej Emoni.

V poprejšnih stoletjih je trpela dežela veliko kvare po divjih Avarih a zdaj zopet po divjih Madjarih, ki so se bojevali proti Nemčiji in Italiji. Okolo 919. l. je bila krvava bitka z Madjari poleg Ljubljane. Ko je Oton l. 955. l. uničil moč Madjarov na polji ob reki Lehu, začela je Ljubljana zopet cveteti. Na gradu je bila deželna knežka pfalca, da-si za tega časa Ljubljana še ni bila deželi glavno mesto.

Iz desetega stoletja naprej nimamo sporočil. Verjetno je, da so si Nemci prisvojili te kraje in slovenski narod jim je bil suženj.

„Sicer te je za dolgo noč pokrila,
In vgasnil bil ti zgodnje zarje svit;
Ko mnogim sestram sreča je svetila,
Bil tabi blišč prijazne zvezde skrit.
Osoda grenka ni te zažušila,
Nad tabo čul moči nebeške sčit,
In po stoletjih spet si oživila,
V lepoti rajski večno boš živila.“

(Okiašč).

Po divjih Avarih in drugih narodih je zginilo tudi kersčanstvo iz naših krajev. Da so se naši pradedji pokristijanili, gre v prvej vrsti hvala Oglejskim patrijarhom, vzlasti sv. Pavlinu (od 776—802. l.) in Solnograškim nadškofom. Ker so pa oznanovali kersčansko vero Nemei, kateri niso znali slovenskega jezika, razširjalo se je le počasi. Iz te dóbe imamo tudi najstarejše slovstvene slovenske spomenike. Pripoveduje se tudi, da so pobožni brodniki vže 745. l. sezidali cerkvico sv. Nikolaja. — Oglejski patrijarhi so bili višji cerkveni glavarji ter so imeli veliko oblasti; ž njimi so tekmovali koroški vojvode Ortenburgerji.

V jedenajstem stoletji je v Ljubljani zabiležiti le malo novic. Leta 1006. je morila huda kuga ljudi po Ljubljani in njenej okolici. Valvazor nam poroča, da je pomorila nad 17.000 ljudi. To število, da-si nekoliko prenapeto, kaže nam vender, da je bila Ljubljana vže močno obljudena. Tudi trgovina je bila jako živahna v tem stoletji. Znana sta nam dva trgoveca, prvi: Petér Berlak, ustanovil je sirotišnico (1041. l.); drugi: Baldovic po imenu, sezidal je cerkev sv. Filipa, katera se je pozneje izročila frančiškanom in je bila pozneje posvečena Materi Božjej. — Kako pobožnega duhá so bili Ljubljančani v onej dóbi, kaže nam poročilo, v katerem čitamo, da se je podalo (1057. l.) preko sto romarjev na daljni pot v Jeruzalem. Večino teh romarjev so Arabei pomorili, a nekaj so jih odpejali v suznjest. Tudi brez prijetnih zabav Ljubljančani v rečenej dóbi niso bili. Leta 1092. je priredilo starešinstvo dirko z ladijami po Ljubljanici ter odločilo v ta namen troje daril: tovor vina, 3 vatle sukna in dvoje nogavic. Kdor je hotel dobiti prvo darilo, moral je pometati

svoje tekmece z drogom iz ladije v Ljubljano; za drugo in tretje darilo je moral vse prekositi na hitrosti. Leta 1143. je brat mojnega grofa iz Kranja priredil turnir, katerega se je udeležilo plemstvo iz sosednjih dežel. — V jeseni 1190. leta je Ljubljana preplavila mesto, da so se morali ljudje v ladjah voziti po ulicah. Leta 1210. so se krakovski in trnovski brodniki borili s pestmi za jeden tovor vina v razveseljevanje in razvedrenje mestne gospóde.

Ortenburški vojvode so delili Ljubljaní raznih pravice, da bi se jej bili bolj prikupili, ter so po večkrat prebivali v Ljubljani, kakor n. pr. vojvoda Bernard; ž njim se je naselilo plemstvo v Ljubljano. S tem se je Ljubljana za mnogo povéčala. Za dóbe rečenega vojvode so se naselili prvi redovniki reda sv. Frančiška v Ljubljano (1233. l.)

Ravno tako je Ljubljano odlikoval tudi vojvoda Ulrik III., ki je bil pobožen, radodaren in blag knez. On je vpejal nemški red „križakov“ (1262. l.) ter je po leti najrajše bival na svojem gradu, sedanjem Tivoli. Skoraj gotovo je ta blagi knez podaril Ljubljani tudi mestne pravice malo pred svojo smrtjo. *) V tej dóbi so imeli tudi prvega mestnega sodnika, ki mu je bilo imé Urban, a pisal se je „Procel“.

Po Ulrikovej smrti je bil gospodar Ljubljane njegov brat, Oglejski patrijarh Filip, ki je podedoval imovino koroških vojvod. A njegov sorodnik, Češki kralj Otakar, prilastoval si je tudi dedne pravice. Zategadelj pridere s svojimi vojaki na Kranjsko (meseca novembra 1270. l.) obvlada mesto s prvim naskokom, na kar se mu prostovoljno uda posadka na gradu. Češki vojaki zasedejo Ljubljanski grad; ali vže 1276. l. mora kralj Otakar prepustiti notranje avstrijske dežele novoizvoljenemu nemškemu cesarju Rudolfu Habsburškemu, kateri je izročil Koroško in Kranjsko tirolskemu grofu Majnhardu, a ta je prepustil vlado svojemu sinu Henriku, ki je bil tudi Češki in Poljski kralj (1307. l.)

Ko je moral zapustiti kraljestvi, podal se je na Koroško in Kranjsko; živel je v Ljubljani 1313. l., kjer mu je umrla soproga Neža. Ljubljančani so se Henriku često pritožili zavoljo čudnega obnašanja plemenitašev, kateri si so stavili poslopja v mestu, a niso hoteli plačevati mestnih davkov niti drugih troškov. Zatorej je zaukazal vojvoda (1320. l.) da mora vsak, kdor koli se naseli v Ljubljani, plačevati vse davke, kakor drugi meščani, ter pripomagati, da se vzdržuje mestna straža, obzidje, jarki in mostovi.

L. 1336. so prevzeli avstrijski vojvode vlado Kranjske dežele. Vojvoda Oton Veseli je potrdil mestu vse pravice, katere je dobila Ljubljana od Henrika 1320. l. V letu 1338. so se poklonili in zvestobo obljubili kranjski stanovi Albrehtu II. v Ljubljani. Za njegove vlade je dobila dežela vicedome in deželnega glavarja. L. 1358. je umrl Albreht II. in njemu so nasledovali Rudolf IV. Albreht III. in Leopold III. L. 1360. je prišel nadvojvoda Rudolf IV. s sijajnim spremstvom v Ljubljano, kjer ga je pričakovalo več škofov, vladajočih knezov in mnogo plemenitašev, da bi se vkupe posvetovali zaradi Oglejskega patrijarhata, beneških zadev in utrjenja južne meje. —

(Dalje prihodnjič.)

*) V nobenem meni pristopnem viru nisem čital, kdaj je Ljubljana dobila mestne pravice. Znani nabiratelj starih listin in izdajatelj „arhiva“, g. J. Sumi, pokazal mi je iz prijaznosti dve stari listini, po katerih gre tako sklepati. V jednej iz 1265. l. se že čita: „Datum in Laibaco nostró foro“, v drugoj iz 1299. l. pa vže: Geschehen ze Leybach in der stat.“ Ker so po Ulrikovej smrti (1259. l.) nastali zelo viharni časi, zgodilo se je zatorej mej leti 1265—69.